

lende med tusinde tindrende sølverperler i de fine silkefrynser *Jens K. Jørgensen* og *K. Hee Andersen* (2); i folder sirligt lagte · står bladene som tragte · med fór af silkespind · og dugget måneskin. · · Og i det lyse center · fortætter sig og venter · på salig solskinstant · en dråbediamant *Knud Wiinstedt* (3).

LITTERATUR: (1) 755 11; (2) 462 172; (3) 976g 18.

Blomme og Kræge, *Prunus*

BLOMME, *Prunus domestica*; busk eller lille træ med ovale, på undersiden dunhårede blade, grønlighvide blomster og hængende, aflange frugter. Alm. dyrket i haver, forvildet hist og her.

KRÆGE, *Prunus insittia*, får kuglerunde, blåsorte frugter med en karakteristisk smag. Dyrkes som blomme i mange varieteter; plantet og forvildet i hegn, ved gærder, skovbryn etc. En grønfrugtet varietet er *Reine Claude*, en gulfrugtet af den ægte *Mirabel* er den svagt forædlede *spilling*.

Blomme o. 1450ff (blomæ), *prune* 1532–77, *plomme*, *plumme* 1622ff, nu i jysk dialekt; oldn. *pluma*, af latin *prunum* = blomme; i stednavne: *Blommegård* 1512 NFyn, *Plommegård* 1634 Bornholm, *Plommeager* 1682 Stevns, *Blomme-skovmark* 1688 Ringe Fyn, *Plomgårdsskifte* 1715 Sottrup Sønderjylland, *Blommeberget Vendsyssel*, *Blommenslyst* NFyn, m.fl. *Sveske* 1500-t ff, mest om den tørrede frugt, *sveskeblomme* 1797ff, gennem plattysk fra latin *damascena* = blomme fra Damaskus.

Kræge 1561ff af uvis oprindelse, måske til fransk *creque* = vild blomme, beslægtet med jysk *krak* = lille dårlig hest (jf. *krikke*) ☉: frugten er lille og sur sammenlignet med haveblommer. *Spilling* 1561ff af latin *spinella* = lille torn (planten har uægte grentorne). *Mirabel* af latin *mirabilis* = beundringsværdig, sigter til den gode kvalitet.

(Den uægte) *Mirabel*, *Prunus cerasifera*, myrobalan eller kirsebærblomme, er almindelig plantet som hegn; sveskeblommen betragtes som en krydsning med slåen.

LITTERATUR: 689 2, 361–63; 148 3, 13; 7, 47 og 8, 171; 495 4,668; 369 120; 486 22/5 1942.

DYRKNING, SORTER

Blommen er sjældent omtalt i ældre litteratur.

Stednavne med frugten som forled kendes først fra 1512. 1648 omtales træet som almindelig i haverne (1), 1688 sælges blommer fra Rosenborg have, 1734 træer fra planteskole i København; Krægen kan være dyrket og/eller forvildet allerede i middelalderen (2); 6 krægesten i broncedåse lå i en kvindegrav s.f. *Tranekær*, dateret til sidste halvdel af 900-t (2 b). O. 1800 vokser kræger ved gærder navnlig på Fyn, Langeland og Falster, i haver på landet er ofte mange kræger; de anbefales til levende hegn (3). I en bondehave v.f. *Silkeborg* stod o. 1870 af frugttræer kun nogle vilde blommer (4).

Lolland-Falster har været berømt for sine fine blommer, navnlig gulblommerne var velkendt på Københavns torv, af sveskeblommer blev endnu omkring sidste århundredskifte sendt mange vognladninger til NJylland; siden fældede man poppelhegnene mellem markerne og blommetræerne ødelagdes af vindslid (5).

Erhvervsfrugtavlens høst af blommer var 1957 3.100 t, 1963 2.500 t, 1967 1.930 t fra 360 ha, salgsværdien 4.280.000 kr.; det samlede konsum ansloges til ca. 7000 t.

1648 nævnes kræge, sorte og røde blommer, spillinger, store spillinger og svesker; »en del blommer er sorteblå, blandt hvilke nogle er lange, nogle trinde, en del er gule som voks, en del er granatrøde og større end de andre, og man kan endog se dem, som er grønne« (1). En fortegnelse 1795 fra den kgl. frugttræ-planteskole ved Odense har 43 blommesorter, en sortsfortegnelse 1840 31, og kataloget 1922–23 fra landets største planteskole anfører 82. (5).

Nogle sorter: *Bornholmsk Kæmpeblomme*; *Eriksholmsblomme* fra godset ved Bramsnæsvig; *Eltzholtz' Reine Claude* tiltrukket af gartner J. C. Eltzholtz på Brahetrolleborg o. 1850 (6); *Havreblomme* 1896ff måske fordi frugten modnes i havrehøsten; *Katrineblomme* o. 1700ff fra fransk, vel fordi frugten er moden ret sent, evt. omkring *Katrinesdag* 25/11 (7), *Kopatte* med aflang rød- eller gulspættet frugt; *Kødblomme* Falster o. 1850 (8), *Mavepineblomme* Langeland o. 1890 (9), *Præstebomme* Samsø o. 1850 skulle stamme fra Augustenborg (10), *Rosinblomme* Sønderjylland? (6), *Sommerblomme* og *Vinterblomme* Falster o. 1870, sidstnævnte kunne sidde på træet til efter nytår (8), *Veksebo Damascener* fra Veksebo skole, Fredensborg (6), *Viktoriablomme* 1896ff opkaldt efter den engelske dronning Victoria (d. 1901) (7), *Gul Æggeblomme*. – Se også *Frugttræer* bd. 4.

Vilde blommer var i eftersommeren et supplement til svinefoderet. Maleri af Carl Bøgh, 1889.

LITTERATUR: (1) 697 324; (2) 704b 8; 495 4, 668; (2b) Urt nr. 1,1977,25f; (3) 398 1806,472; (4) 328c 14; (5) 142 18-24,186f sml. 398 1806,471f; (6) 583 2,245f,248,285; (7) 689 2,361-63; (8) 308b 53; (9) 634 12304; (101) 253 1929,8.

FRUGTENS ANVENDELSE

Det er skadeligt for maven at spise mange blommer direkte fra træet, de giver diarré og måske siden dysenteri; kan man »ligesom lystne kvinder« ikke holde sig fra de rå blommer, skal

de plukkes før eller lige efter solopgang og vaskes i koldt vand, thi når solen skinner, sætter mange fluer skarn på dem (1648; 1).

Vilde blommer bruges som svinefoder og til brændevin (1790; 2), dyrkede spises rå eller tørret og anvendes nogle steder til en slags brændevin (1806; 3). Most af små sorte blommer, kræger og slåen, der fandtes i alle haver, hegn osv., var mere almindelig end af æbler, blommemost hørte til den ægte bondemost og blev

drukke for at spare på øllet (NFyn; 4), jf. nedenfor.

Man tørrer blommer på et lag langhalm i bunden af bageovnen (NFyn; 4), blå blommer til svesker på et stykke papir i det mellemste kakkelovnshul (Sønderjylland o. 1890; 5). Blommer fra hegnene lægges i krukker, strøet med sukker og siden syltet anvendt til sødsuppe, sagesuppe m.m. (Jylland o. 1900; 6). – Som sylte- og spisefrugt, til marmelade og konserver er blommer nu en betydelig handelsvare, mest dog i tørret tilstand (svesker), hvoraf størsteparten indføres. Kræger er fortrinlige til syltning og som tørrede i grynsuppe, man stopper dem i stedet for svesker i gæs, ænder og grise før stegning, tørre blommer anvendes som tørrede kirsebær (o. 1800; 7). De kan også spises rå, men bruges især til syltetøj (8).

I Sønderjylland (o. 1880) plukker man krægerne efter frostvejr, sylter dem med sukker og eddike eller tørrer dem på store plader efter bagning; de er gode til sødsuppe; når hegnene om foråret beskæres, lader man krægerne stå tilbage (9). På Fyn er kræger meget yndet til syltning og som tørrede i grynsuppe, man presser også en velsmagende saft af dem, koger dem med lidt æbler til marmelade og laver krægemoest, jf. ovenfor (10). Også på Langeland syltes frugten eller bliver om aftenen stegt på kakkelovnen (11). For tre hundrede år siden blev svesker bagt i tærter som dessert i stedet for syltetøj »til store herrers bord«, men det havde været sundere at servere dem allerførst (1648; 1). Før bryllupper blev købt 10 pund svesker, der kogt serveredes på små underkopper (NFyn o. 1850; 4).

LITTERATUR: (1) 697 324; (2) 194 3, 195; (3) 398 1806,471 og 1821,539; (4) 760 185,190,278,306; (5) 634 16647; (6) 634 12129; (7) 1008 14,1926,90 (Fyn o. 1800); 398 1806,472; (8) 531b 86; (9) 634 12022, 12857,13408,16647,16297; (10) 760 278 sml. 190; 634 12164,13582; 856 nr. 8, 1941; (11) 634 18757.

ANVENDELSE AF VED OG HARPIKS, TIL FARVNING
Veddets kan anvendes til snedkerarbejder og mindre gavntømmer (1790; 1), men kaster sig let (2). Det er blevet brugt til træskeer (Djursland; 3), snedker- og drejerarbejder, træblæseinstrumenter (4), harpiksen til klister, blæk m. m. og i stedet for gummi arabicum (2), den finder nu (1937) nogen anvendelse i kattuntrykkerier (5).

Dyrket blomme giver forskellige brune, mørkt orange og mørkt askegrå farver (6); mirabelblade farver lyse- og mørkegrønt (7).

LITTERATUR: (1) 194 3, 195; (2) 398 1806,471; (3) 806l 73; (4) 597 1906,95; 304 413; 599b 1,142; (5) 304 442; (6) 576 4,1799,397; 398 1806,471; (7) 946 14,16.

LÆGEDOM, OVERTRO

Henrik Smid 1577,108f: blommemós syltet med sukker eller honning er god for koleriske mennesker, hvis de ellers har en sund mave, og stiller koldfeber (malaria). Syge menneskers appetit vækkes af blommer moset i vin og blandet med peberkage, kanel, nellike, muskat m.m. Fås på apoteker som et afføringsmiddel.

Blommer, blommemós virker mildt afførende (1).

Umodne blommer indgår i regnvandsafkog til badning for nedsunken livmoder (2).

Sveske anføres i farmakopeen 1772. For mod-sot spises tre svesker uden sten, men med tre lus i hver (3).

Krakeurt (kræge?) nævnes i råd for sømstik = betændelse i hestehovens bløddede som følge af indtrådt eller -slået søm (4).

Finder man mange sammengroede par blommer i haven ved en gård, bliver det et »tvilling-år« (NVSjælland; 5). Man må ikke slå nogen med en »troidkost« fra blommetræ, så bliver vedkommende »troidredet« (Langeland o. 1890; 6), sml. birk bd. 1.

Det spøjte ved et bestemt blommetræ ved vejen til Glænø, og stedet kunne ikke passeres om aftenen (7).

LITTERATUR: (1) 398 1806,471 og 1821,539; 304 183; 599b 1,141; (2) 488o 160; (3) 328f 2,70; (4) 83 105; (5) 161 1906/23: 317; (6) 634 12304; (7) 161 1906/31d:454.

GÅDE, TALEMÅDER, SLANG

Hvad er det for en lillebitte ting i en brun lille ring, der sidder mellem benene og siger knirk knark? (sveskesten) (1).

Lykken er som en blomme, den hænger i enden på somme (Thy; 2). Somme elsker pigerne, for de er som en blomme, men vi elsker konerne, for de gi'r os noget i vor lomme (fynsk fastelavnsvers) (2b).

Tak skal du ha' for dine kræger = spottende eller i skænderi (Vendsyssel; 3).

Blomme er slang for harens hale (fra tysk jægersprog), sveske for fodbold (især blød); svesker = testikler; sveskesten = øjne; sveskeprins = kommis i kolonialhandel (4).

Nærbillede af mirabelblomster. (EH).

LITTERATUR: (1) 488n 129; (2) 198 34; (2b) 107 1956; (3) 605 302; (4) 85 13,58,95,132,174.

PROSA OG POESI

Ude i haven ryster man ... blomster af træerne; de falder med en ejendommelig dump, blød lyd, der ikke ligner nogensomhelst anden, ned i det duggede græs, og den skønne, matte em, der ligger om den gule eller grønne skal, gør den dobbelt indbydende *Sophus Bauditz* (1). Vilde blomster, der havde samlet morgenduggen på sig og smagte regnafkølet og stærkt, som om de havde mættet sig med tordenbyger og svale nætter *Johannes V. Jensen* (2). De gule blomsters svulmende, saftspændte popoer, der står i nattens løb i søde drømme, har grædt klare harpiksdråber *Knud Poulsen* (3).

O blomme, du er liflig, men en kende · vemo dig at fortære, thi enhver · kan se, du er symbol på somrens ende *Piet Hein* (4); (køen) ser mod den, der kommer, · med øjne blå som blomster *Axel Juul* (5) – noget så inderligt blå · som en dugget blomme, der hænger tålmodigt

· og venter på en tørstende mund *Vilh. Grønbech* (6). Træet stod så grønt, · prangende og skønt, · med de friske gule, blanke blomster *A. Ankerstrøm* (7).

LITTERATUR: (1) 51c 11; (2) 433i 56; (3) 730d 174; (4) 725 6/10 1950; (5) 447e 41; (6) 313 17; (7) 34 42.

Slåen, *Prunus spinosa*

Busk eller lille træ med talrige grene og torne; danner ofte tætte krat, talrige hvide blomster før løvspringet og kuglerunde, blåduggede frugter (»bær«). Almindelig ved gærder, skovbryn etc.

Slåen slutningen af 1400-t ff (sloon, slåntorn), 1520 *slå* – af uvis oprindelse, måske beslægtet med slag og slå, idet de afskårne piggede grene kan være brugt som slagvåben; i mange stednavne: Slåtorn 1666, 1690 Als, Slåbjerget 1681 NSjælland, Slåbjerg 1683ff Samsø, Slåryde Sønderjylland, Slåenbakke Bornholm.